

Andy Warhol

Vždy keď ma niekto požiada vysloviť sa k Andy Warholovi a jeho dielu, vybaví sa mi tri východiská, ktoré osobne považujem za základné pri hľadaní skutočnej podoby umelcovho ega i diela. Sú to: jeho pôvod a s ním spojené vierovyznanie a sociálne prostredie, v ktorom vyrástol, jeho detské a adolescenčné aspirácie a tretím východiskom je schopnosť psychologicky analyzovať, alebo až nadbiehať na možné požiadavky konzumentov umenia v konkrétnom období. Andy Warhol ako typický americký umelec mal možno najnetypickejší americký pôvod pre americkú superstar. Vyrástol v rodine prostých sedliakov, ktorý sa v prvej štvrtine 20. storočia vysťahovali do USA za prácou z malé rusínske dedinky Miková na severovýchodnom Slovensku. Otec Andrej Warhola bol nútený väčšinou svojho krátkeho života žiť mimo rodiny ako robotník v baniach a na stavbách ciest.

Malý Andy celé dni trávil so svojou matkou Júliou, emocionálne zaťaženou na svoju starú vlasť. Júlia ako prostá dedinská žena nevedela anglicky a tak prvou rečou Warhola bola rusínčina (kodifikovaná ako spisovný jazyk Rusínov žijúcich na Slovensku). Podľa výpovede žijúcich bratov umelca Johna a Paula, matka im často rozprávala o ťažkom živote v rodnej vlasti, kde smrť bola takmer každodennou samozrejmosťou. Prvorodené dieťa, dievčatko, musela pochovať po ceste na úteku pred vojakmi 1. svetovej vojny. John spomína ako im matka popisovala utrpenie vojny: "V lesoch a na lúkach bolo plno mŕtvych tiel. Ešte aj po vojne sa v tráve beleli lebky vojakov ako veľké biele huby".

Obraz strachu a hrôzy z výpovede matky sa pravdepodobne vryl do šedej kôry malého neurotického chlapčeka. Viera v Boha bola pre sociálne veľmi slabú rodinu bez otca jedinou spásou a nádejou.

John Warhola tento fakt komentuje: "Naša matka nám často hovorila, že keď nám je zle, aby sme sa vždy obracali k Bohu". Tieto matkine slová poznamenali Andyho na celý život. Teta umelca (Eva Bezeková, matkina sestra) tvrdila, že koncom šesťdesiatych rokov sa Andy ešte pravidelne modlil spolu s matkou a často navštevoval cirkev byzantskej obradu. Starší Andyho brat Paul tvrdí, že Andy zostal verným kresťanom až do svojej smrti.

V súvislosti s tým si kladiem otázku, nie sú tieto skutočnosti jedným z katalyzátorov čiastočnej tematickej orientácie tvorby Andyho Warhola? Séria obrazu "Lebka", výtvarne pretransponovanie Leonardovej "Poslednej večere", podľa vlastnej farebnej kompozičnej i vizuálnej podoby, veľká séria obrazov so smrťou (autohavárie, letecké nešťastie, samovraždy, elektrické kreslá a znovu lebky) nás priam k tomu navádzajú.

Nedostatok a chudoba detstva (podľa výpovede bratov Johna a Paula, žili po smrti otca veľmi chudobne a aby prežili, matka Júlia robila rôzne ručné práce, ktoré predávali na blšom trhu, pracovala sporadicky ako slúžka u istého žida) zrejme iritovali sny a túžby malého Andyho po bohatstve a úspechu. Už ako dieťa tvrdil, že chce zažiť slávu Trumana Capoteho, byť superstar. V škole vynikal hlavne v kreslení a maľovaní. John Warhola tvrdí, že jeho učiteľ o ňom povedal ako o mimoriadnom umeleckom zjave nášho storočia. Aj napriek tomu, že mladý Andy bol v škole viac utiahnutým, vždy dával o sebe vedieť. Buď viacmyselnými výroky, alebo prácou. Údajne, ak sa cítil veľmi osamotený, neváhal pristúpiť k svojmu učiteľovi a povedať: "Chcem, aby ste ma dnes zabávali."

Jeho sny a túžby sa začali meniť v realitu tesne po absolvovaní umeleckých štúdií v rodnom Pittsburghu. Ako vynikajúci kresliar s minimálnou výbavou umelca a niekoľkými dolármi vo vrecku, odchádza dobíjať umelecký svet New Yorku. Spočiatku žije veľmi chudobne. Kreslí pre rôzne časopisy a po nociach si robí štúdie na rôzne témy. Údajne v tom čase poznamenáva: "Zrejme, ak chcem byť úspešným a známym, musím maľovať to, čo má úspech a čo je známe." V tom čase už na New Yorskej výtvarnej scéne rezonuje R. Rauschenbergh a Andy celé to výtvarné divadlo rodiaceho sa pop-artu sleduje tak trochu so závišťou, ale s maximálnym rozhodnutím presadiť sa. Prostredníctvom známych sa dostáva do prostredia známejších osobností a neprestajne sleduje život nekonečne kamsi sa náhliaceho New Yorku. Ohurujú ho výklady a obchody plné chronicky známych výrobkov, reklamné steny a svietiace nápisy s portrétmi a menami slávnych osobností. Po nociach kreslí tieto dojmy, alebo skôr konkrétne podoby, najčastejšie videného a známeho. Vznikajú obrazy polievkových konzerv, portréty slávnych osobností a obrazy aktuálnych článkov z novin. V presvedčení, že byť v blízkosti známeho, alebo slávnych, znamená krok k vlastnej sláve. Inšpiruje ho v novinách rozsiahla spáva o smrti Marilyn Monroe. Okamžite vytvára sériu jej portrétov a z neznámeho reklamného výtvarníka sa stáva známy umelec. Rodia sa prvé úspechy na výstavách a Andy si čím ďalej, tým viac uvedomuje svoju prítomnosť na ceste k sláve. Je tak produktívny, že v tom čase sa mu mohol sotva niekto vyrovnáť. Technikou sieťotlače na plátno alebo papier množí svoje obrazy v sériách, vo veľkých nákladoch. Dopyt po jeho obrazoch s portrétmi Marilyn, ho núti ešte zvyšovať náklad. Podobne je to aj s obrazmi Campbell's Soup a inými. Stáva sa všadeprítomnou "siluetou" na rôznych večierkoch smotánky, o jeho diela bojujú popredné svetové galérie moderného umenia. Úspech a sláva mu

prináša aj utrpenia. Hovorí: "Tie rôzne večierky a party ma vyčerpávajú. Človek tam stratí kopu času. Vždy dookola to isté". Doma vo svojom byte, kde žil až do smrti svojej matky sa uzatvára zo sveta biznisu a slávy do ticha v spoločnosti starožitného nábytku, obrazov starých majstrov a rôznych až gýčovitých výrobkov. Je to jeho túžobne vysnený svet plný predmetov, o ktorých ako dieťa povedal: "Raz budem slávny a v mojom dome už nebudú iba obrazy komiksov, ale obrazy a nábytok, ako je v izbách boháčov". Ani jeden vlastný obraz. Spí sám v starej manželskej posteli, obklopenej viacerými televíznymi prijímačmi. V úplne inom svete, na roky vzdialenom od skutočnej podoby hviezdy pop-artu.

Vynára sa tu otázka. Ktoré prostredie je pre jeho skutočné ego autentické a čo nevyhnutnosťou jeho biznisu? Kým v skutočnosti bol? Zostal v podvedomí chudobným chlapcom z rodiny zápasiacej o sociálne prežitie, alebo sa stal svoji zovňajškom i vnútram hviezdou popu? Nebola to iba hra, póza? Koniec koncov, čo v súvislosti s Andy Warholom bolo skutočnou realitou a čo iba pózou? Bol i nebol (ako i sám tvrdil) maliarom, filmárom a mecenášom. Vytváral svoje obrazy ako umenie, či ako tovar? Veď dokonca údajne prehlásil, že najväčším umením je zarábať peniaze. Neštudoval dejiny umenia, pretože sám seba považoval za umenie. Vyslovil stovky protirečení a slovných hračiek. Dokázal sa hrať na extravagantnú superstar do dna vychutnávajúc slávu a uznanie, aby to na druhej strane všetko kompenzoval meditáciou, utiahnutý do svojho zaprataného bytu, alebo v modlitbách so svojou matkou. Ktorý z tých dvoch Andy bol tým skutočným? Zdá sa, že dnes o Warholovi môžeme vedieť všetko, ale aj nič. A akoby medzi tým neexistoval žiadny rozdiel. Andy Warhol naďalej zostáva veľkou neznámou, chronicky známy cez svoje slávne obrazy, výroky a tajuplný svojim skutočným egom. Tajnostkár, neurotik, génus, superstar i prostý človek, boháč i chudobný, dobrý i zlý, uznaný i zatracovaný. Proste Andy Warhol živé i "mŕtve" umenie v jednom celku.

Človek, ktorý ako nik iný dokázal povýšiť banalitu na post umenia a na ceste za uznaním a slávou prekročiť neuveriteľne veľkú bariéru chudoby. Ak mám byť úprimný, pre mňa osobne existujú dvaja. Slávny Andy Warhol - kráľ pop-artu a Andriaj Varchola - syn chudobných Rusínov z malej dedinky Miková na východe Slovenska. Prostý, obyčajný človek, podobný tisíckam iných Slovanov. No v jednom si nie som celkom istý. Ktorý z nich je tým pravým Andy Warholom.

Dr. Michal Bycko,

kurátor Múzea moderného umenia Andyho Warhola